

❖ בענין ספק עשה האם דוחה לא תעשה גמור או ספק לא תעשה

ויאמר אלוקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר וגו', וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה
(בראשית י"ז, ט' - י"ד).

ביאור ה"תיבת גמא" דהפסוק "ערלתו" ממעט מילת ספק בבן נח

א) הנה ה"פרי מגדים" בספרו "תיבת גמא" (כאן סימן א') דקדק מדכתיב "ערלתו", יש לדרוש למיעוטא, וכדדרשינן בשבת (קל"ה.) מדכתיב בפרשת תזריע, וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ד"ערלתו" משמע מיעוטא ערלתו של זה ולא של אחר, ערלתו ודאי דוחה את השבת ולא ספק דוחה את השבת, דהאי קרא דביום השמיני ילפינן מיניה דמילה דוחה שבת. וה"נ שנאמר ערלתו יש לדרוש למיעוטא. - והרי הדרשא דהתם למעט שמילת ספק אינה דוחה שבת לא שייך לומר כאן, דזה שייך רק בישראל, מה שאין כן בבן נח שאינו בשמירת שבת, קשה למה כתוב ערלתו. - ולכאורה י"ל דהכא גם כן אתא למיעוטא ספק, והיינו לאשמעינן שספק כגון אנדרוגינוס אינו צריך למול כלל, דבן נח אינו חייב במקום ספק. - ולפי זה מוכח בפסוק כאן דאשמעינן קרא דבבן נח ספיקו לקולא מהתורה, וגם בשאר איסורים כל ספק מותר. והיינו דשמעינן ממילה שאינם חייבים בספק, דהוא הדין שאר איסורים. ואפילו למ"ד דלישראל ספק אסור מהתורה, וכדעת הרשב"א, זהו דוקא בישראל, אבל בבן נח ספיקו לקולא, משום דילפינן ממילה.

ביאור הפרמ"ג דבאמת חייב למול גם בספק

אמנם יעו"ש ב"תיבת גמא", דדחה ה"פרי מגדים", דבאמת חייב למול גם בספק. שיש לפרש כוונת הפסוק באופן אחר, ד"ל דמה שאמר הפסוק כאן "ערלתו", אתא למעט על מה שנזכר בפסוק זה שערל זכר אשר לא ימול חייב כרת, ועל זה אמר הפסוק דדוקא ערלתו ודאי אם לא מל חייב כרת, אבל ספק אף על פי שחייב למול לצאת ידי הספק, מכל מקום ליכא כרת. - ולפי זה י"ל דמספק פטור דוקא מכרת, אבל חייב למול את עצמו גם כשאינו אלא ספק. - וה"פרי מגדים" סיים דזהו דוחק.

האם שייך כרת בבן נח דבלא"ה הרי הוא נהרג בסיוף בידי אדם

והנה כתב עוד ה"פרי מגדים" בספר "תיבת גמא" הנ"ל, דלכאורה לא שייך כרת בבן נח כלל, שהרי בן נח שעבר על שבע מצוות בני נח נהרג בידי אדם בסייף, וגם מצוות מילה ודינים בכלל זה. ואף על פי דהוי ליה שב ואל תעשה, מכל מקום אם לא מל נהרג, וכדמוכח בהרמב"ם (פ"י דמלכים ה"ח) שכתב: "אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבאו אחר ישמעאל ויצחק חייבים במילה, והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני, ואין נהרגין עליה". עכ"ל. ומשמע דדוקא משום דהוי ספק אין נהרגים. אבל מי שודאי חייב במילה, וביטל המצוה בשב ואל תעשה, נהרג. - וכיו"ב מבואר ברמב"ם (פ"ט דמלכים ה"ד) במצוות דינים שאם ביטלה נהרג. ו"ל: "וכיצד הן מצווין על הדינים, חייבין להושיב דינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו, ולהזהיר את העם. ובן נח שעבר על אחת משבע מצוות אלו נהרג בסייף. כיצד, אחר העובד עבודה זרה,

או שברך את השם, או ששפך דם, או שבעל משש עריות שלהם, או שגזל אפילו פחות משוה פרוטה, או שאכל כל שהוא מאבר מן החי, או בשר מן החי, או שראה אחד שעבר על אחת מאלו ולא דנו והרגו, הרי זה יהרג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל והם ראו ידעו ולא דנוהו כו". עכ"ל. ומעתה ליכא נפק"מ בחיוב כרת בבן נח, שהרי בלא"ה תמיד חייב מיתה.

באופן דשייך בזה כרת

אכן סיים ה"פרי מגדים" ב"תיבת גמא", דמכל מקום נראה דשייך ביה כרת, בגוונא שלא היה עד שראהו, שהרי בן נח נהרג בעד אחד ודין אחד, וצריך על כל פנים עד אחד כדי לחייבו מיתה. ואם כן בגוונא שלא היה עד, אינו נהרג בידי אדם, ובכהאי גוונא חייב כרת אם לא מל, ושפיר יש לפרש המיעוט דערלתו דמיעטה קרא בספק דאין חייב כרת.

בענין ספק עשה האם דוחה לא תעשה גמור או ספק לא תעשה

ב) והנה ה"פרי מגדים" בספר "תיבת גמא" (כאן סימן ב') המשיך במה שדן (בסימן א') הנ"ל, בדן ספק מילה בבן נח, וכתב (בסימן ב') לחקור היאך הדין בספק מצות עשה בישראל. דהלא קי"ל דמצות עשה דחי ללא תעשה, ויש להסתפק האם בספק מצות עשה גם כן יהיה הדין שדוחה לא תעשה ודאית. ואם תמצי לומר דלא דחי כיון דהעשה הוא ספק והלא תעשה ודאי, מכל מקום יש להסתפק האם ידחה ספק מצות עשה לספק לא תעשה. וה"פרי מגדים" ביאר חקירתו על פי דברי הרשב"א בקידושין (ע"ג.) דס"ל דספק דאורייתא לחומרא מן התורה, והיינו דהוי ליה דין ודאי. ולכן נקט ה"פרי מגדים" דאפשר דדוחה אפילו ודאי לא תעשה, משום דעכשיו יש כאן מצוה דאורייתא.

ב"חידושי אנשי שם" על הרי"ף בהלכות טומאה

ומצינו יסוד לדברי ה"פרי מגדים" הנ"ל במש"כ ב"חידושי אנשי שם" על דברי הרי"ף בהלכות טומאה (א' מדברי הרי"ף), בהא דמייתי שם הרי"ף ברייתא לענין כהן שמטמא לקרובים, דדרשינן "יטמא" על הודאי הוא מטמא ואין מטמא על הספק. - והקשה הנמוקי יוסף, דצ"ע למאי איצטריך קרא, תיפוק ליה דספק איסורא לחומרא. - וב"חידושי אנשי שם" (אות ג') כתב ליישב, דקס"ד כיון דמצוה להטמא לקרובים הוה אמינא דספיקא דאורייתא לחומרא ויטמא, קמ"ל. - וחזינן בדבריו, במה שכתב "דספק מצוה לחומרא", דהיינו דדין ספק הוא כודאי. וכמש"כ ה"פרי מגדים" הנ"ל.

בקושיית ה"מנחת חינוך" ע"ד "חידושי אנשי שם"

ויעוי' ב"מנחת חינוך" (במצוה הרס"ג ס"ק י"ג) שהקשה באמת על דברי ה"חידושי אנשי שם" הנ"ל: "ואין דבריו מובנים כלל, דלא אשכחן בשום דוכתא דספק מצוה יהיה דוחה ספק איסור". עכ"ד. - אכן לפי מה שנתבאר ב"פרי מגדים" הנ"ל י"ל דזהו גם כן כוונת "חידושי אנשי שם" הנ"ל.

ביאור ה"עונג יום טוב"

ובתשו' "עונג יום טוב" (סימן ע"א) כתב לבאר הברייתא הנ"ל דמייתי הרי"ף בהלכות טומאה, משום דספק דוחה ספק, דקס"ד דמכיון שיש ספק עשה דלה יטמא אתי ספק עשה ודחי לספק לא תעשה דטומאה ומחייב לטמאות. - ועל פי זה פשט חקירת ה"טורי אבן" בר"ה (ל"ג.) האם ספק עשה דוחה ספק

לאו, ומברייתא זו מוכח דדחי. - אולם צידד לומר איפכא, דאדרבה מברייתא הנ"ל ילפינן דלא דחי.

בראיית ה"כתב סופר"

דאין ספק דוחה ספק

והנה בתשו' "כתב סופר" (או"ח סימן י"ד) הוכיח מהתוס' בר"ה (ל"ג.), שהקשו למה ספק בירך ברכת המזון חוזר ומברך, הרי כנגד זה יש ספק איסור לא תישא. ע"ש, והקשה ה"כתב סופר", דאם נימא דספק דוחה ספק, מאי קשיא להו. [וכיו"ב מוכח מהתוס' בשבת (קל"ה.), שכתבו דספק מילה אינה דוחה שבת, מפני דהוי שב ואל תעשה. והשפת אמת הקשה, דכשם דעשה דוחה לא תעשה, ה"ג ספק ידחה ספק. אלא בהכרח מוכח דלא אמרינן ספק דוחה ספק].

סברת הפרמ"ג דספק מצות

עשה הוי כודאי עשה

והנה ה"פרי מגדים" ב"תיבת גמא" (סימן ב') כתב דמדברי הרשב"א ב"תורת הבית הארוך" (בית ד' שער א') מבואר דספק דאורייתא לחומרא באיסורים הוי ליה כודאי איסור, רק שאין לוקה בספק. ולפי זה נקט הפרי מגדים דהוא הדין ספק מצות עשה הוי ליה כודאי עשה. וממילא דוחה גם לא תעשה ודאית.

בסוגיא דשבת קל"ה ע"א

וכתב ה"פרי מגדים", דמסוגיא דשבת (קל"ה.) דילפינן מדכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו, דערלתו ודאי דוחה שבת, ולא ספק ערלה, משמע מדאיצטריך קרא לומר דספק מצות מילה אינו דוחה שבת, חזינן דאי לא קרא הוי דחי שבת שהוא איסור ודאי. הרי להדיא דספק מצות עשה דוחה אפילו לא

תעשה ודאית. - אמנם דהתוס' שם בד"ה ולא כו', הקשו למה איצטריך קרא לומר דספק אינו דוחה שבת, הרי מהיכי תיתי דדחי שבת, הא הוי ליה ספק, ובספק אמרינן דשב ואל תעשה עדיף, דמוטב דתיבטל מצות מילה בשמיני מספיקא דשב ואל תעשה ולא יחלל שבת בידיים מספק.

חקירה בדיון נולד בבין

השמשות של שבת

ד) ויעוי"ש בדברי ה"פרי מגדים" בספר "תיבת גמא" (סימן ב') שסיים שיש לצדד דהמיעוט דערלתו אתא למעט נולד בין השמשות של ערב שבת שלא ימול אותו בבין השמשות של מוצאי שבת, דבזה ליכא כי אם ספק אחד לחומרא, דלהצד שבשעה שנולד הוי לילה ודאי שמילתו דוחה שבת, ואם עכשיו הוי לילה, הרי אינו מחלל שבת, ורק צד אחד איכא שמא בין השמשות של מוצאי שבת באותה שעה הוי יום וגם של ערב שבת הוי יום, ובכהאי גוונא שבת הוי ליה יום תשיעי, והוי מילה שלא בזמנה דלא דחי שבת. ומכיון דהוא רק ספק איסור שבת, וכנגד זה יש מצות מילה שאפשר שיש בה מצות מילה דדוחה שבת, לכן קס"ד שמילה תדחה שבת בכהאי גוונא, ושפיר יש לאוקמי קרא דאתא למעט בכהאי גוונא. - ותלוי בחקירת המגן אברהם (בסימן שמ"ב סק"א) בדינא דכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות לצורך מצוה או בשעת הדחק, האם במוצאי שבת בין השמשות גם כן לא גזרו. או דלמא שאני אפוקי יומא מעיולי יומא דמספיקא לא פקע קדושה, דבמוצאי שבת הוי איקבע איסורא, ודינו לחומרא מהתורה.

❖ באיסור למסור לגויים אפילו בייחודו

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי

(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה

לפי סעיף 46

לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,

טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.

Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

באו לידי עבירות הללו כדי שיתחייבו ונפלו לפניהם, לפי שעבירה גוררת עבירה". עכ"ל הראב"ד. - ובספר "אש דת" ביאר הגר"ח אלפאנדרי, הפסוק כאן, על פי דברי הראב"ד הנ"ל, בזה"ל: "ובזה יתבאר כוונת הכתובים (בראשית ט"ו, י"ג) כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם וכו'. ועם כל זה וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי דייקא, ודו"ק". עכ"ד.

ביאור ה"קרבן אהרן" על התו"כ

(ב) והנה בספר "אש דת" הנ"ל, הביא ביאור ה"קרבן אהרן" על התורת כהנים" הנ"ל, דנחלקו תנאים בזה, האם מחמת שישבו ישראל בתוכם של מצרים, זה גרם שיענשו, או לא. וז"ל: "זהרב [קרבן אהרן] ז"ל כתב שם שאין תיעוב מעשיהם של מצריים גדול יותר מכל מעשה שאר האומות, אלא מפני שישבו ישראל בתוכם, שמהשלימות יודע ויתפרסם פחיתות החסרון. עכ"ל. ורבי שמעון [בתורת כהנים שם] פליג על זה, ואמר הרי הוא אומר קורא הדורות מראש זימן לדור החייב שיבואו ישראל ויפרעו מהם כו'. ופירש שם הרב [קרבן אהרן] שרבי שמעון סובר שלא נענשו מצריים בשביל עוונותיהם אלא כך היתה הגזרה ממנו יתברך כו', יע"ש". עכ"ד.

כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי (בראשית ט"ו, י"ג).

ביאור הגר"ח אלפאנדרי בספרו "אש דת" דהעונש של המצרים הוא מפני שישראל הוא כשכנותם

(א) הנה הגר"ח אלפאנדרי בספרו "אש דת" (פרשת עקב) ביאר הפסוק כאן על פי מה שכתב הראב"ד בפירושו לתורת כהנים פרשת אחרי מות (ויקרא י"ה, ג'), בהא דכתיב: "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו". דדרשינן התם: "כמעשה ארץ מצרים, מנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו את מעשיהם יותר מן המצריים, תלמוד לומר כמעשה ארץ מצרים וכו'. ומנין למקום שישבו בו ישראל שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם, תלמוד לומר אשר ישבתם בה לא תעשו. ומנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן הכנענים, תלמוד לומר וכמעשה ארץ כנען. ומנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכלן, תלמוד לומר לא תעשו. ומנין שביאתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו, תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם שמה". - והראב"ד פירש בזה"ל: "ומנין ששיבתן של ישראל מאותו עון ששעבדו את בני ישראל

